

Prof. dr hab. Kazimierz Ożóg

Instytut Filologii Polskiej

Uniwersytet Rzeszowski

Recenzja dorobku naukowego dra Artura Czapigi ze szczególnym uwzględnieniem rozprawy „Leksykalno-pragmatyczne wykładniki aprobaty jako aktu mowy. Na materiale z języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego” w związku z procedurą habilitacyjną na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Rzeszowskiego

1. Sylwetka Habilitanta

Dr Artur Czapiga jest badaczem bardzo dobrze wykształconym lingwistycznie, gdyż ukończył na Uniwersytecie Rzeszowskim najpierw filologię rosyjską i kolejno, filologię angielską, ma zatem podwójne magisterium (pierwsze obronione w 2001, drugie w 2003 roku). W roku 2006 uzyskał na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Rzeszowskiego stopień naukowy doktora z językoznawstwa na podstawie rozprawy **Antroponimiczne metafory odzwierzęce w języku polskim, rosyjskim i angielskim**, napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Mariana Bobrana.

Te dwie krótkie informacje dobrze przybliżają nam sylwetkę tego Badacza, jest on bardzo dobrym obserwatorem kilku języków, zwłaszcza polskiego, rosyjskiego i angielskiego. Posiadając wielką intuicję badawczą, duże doświadczenie dydaktyczne, dysponując tak dobrym przygotowaniem merytorycznym, stosując w swoich badaniach najnowsze zdobycze metodologiczne, znacznie rozszerzył naszą wiedzę lingwistyczną i kulturową przydatną dla trzech filologii. To rzadkość wśród polskich lingwistów. Rzadkość a zarazem atut w ocenie wyników prac Habilitanta. Jeśli miałbym określić główne obszary badawcze dra Artura Czapigi, to ująłbym je w trzech punktach. Po pierwsze, tekstologia z wyznaczaniem struktury gramatycznej, zwłaszcza składniowej i zawartości semantycznej różnych gatunków tekstu. Po wtóre, badania nad słownictwem, charakterystyka pól semantycznych i językowego obrazu świata niesionego głównie przez słownictwo. Po trzecie – co uzyskuje w pewnym momencie jego twórczości dominantę - studia pragmalingwistyczne, czyli badanie licznych sensów naddanych, obserwacja zakotwiczenia w konkretnej sytuacji komunikacyjnej, wreszcie językowe działanie. Z tej ostatniej dziedziny mamy najważniejszą jego monografię. Tu jest prawdziwym ekspertem.

Ogółem z tych trzech domen badawczych Habilitant opublikował liczne wyniki dociekań: do doktoratu mamy w jego dorobku aż 22 artykuły naukowe – co rzadkie wśród doktorantów, mających zwykle wydane 2-3 pozycje. Po doktoracie – przypomnijmy obronionym w roku 2006 – dr Artur Czapiga mocno pomnożył swój dorobek, publikując 2 monografie, 5 rozdziałów w monografiach, 6 pozycji redagowanych oraz 31 artykułów. Zdobył w ten sposób niekwestionowaną wysoką pozycję wśród polskich lingwistów badających konfrontatywnie zjawiska zachodzące w trzech językach: polskim, rosyjskim i angielskim. Artykuły naukowe tworzy w tych trzech językach, co z pewnością sprzyja upowszechnianiu wyników jego badań. Te badania mają ciągłe nachylenie ku kulturze mówiących wspólnot. Artur Czapiga znakomicie udowadnia, że związki między językiem a kulturą są stałe i obustronne.

2. Ocena osiągnięcia naukowego, jakim jest monografia *Leksykalno-pragmatyczne wykładniki aprobaty jako aktu mowy (na materiale języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego)*

Przedstawiana Komisji monografia dotyczy badań aktów mowy. Jest to kapitalny obszar badawczy współczesnej lingwistyki, wymagający od badacza szerokiego rozeznania nie tylko tekstologicznego, ale i sytuacji użycia (wystąpienia) danego tekstu. Autor monografii traktującej o **aprobacie** sprostał tym wymaganiom, Pragmalingwistyka jako dziedzina dociekań językoznawczych znalazła w pracy dra A. Czapigi dobre uzupełnienie niektórych swoich tez, zwłaszcza istotnie rozwinięto naszą wiedzę o akcie mowy nazywanym przez Autora aprobatą, o wszystkich uwarunkowaniach językowych (formalnych i semantycznych) i tych nazywanych pragmatycznymi.

Opracowanie jest klasycznie dwudzielne. Część pierwsza, teoretyczna, zawarta na s. 7-44, to merytorycznie nośna, zupełnie wystarczająca dla przedstawianych dalej badań własnych Autora, partia teoretyczna. Zawiera ona dwa rozdziały: rozdział I ogólniejszy **Teoria aktów mowy** (s. 12-19) i rozdział II, szczegółowszy, **Aprobata w świetle różnych metodologii badań** (s. 20-44). Dr Artur Czapiga wykazał się tu umiejętnością zwartego, bardzo syntetycznego ujmowania nawet najbardziej zawiłych spraw teoretycznych. Oba rozdziały przyjmują jako kompetentne przybliżenie, najpierw dość licznych w językoznawstwie polskim, angielskim i rosyjskim badań nad aktami mowy i samej ich teorii (od wystąpienia w latach 50. ubiegłego wieku brytyjskiego filozofa Austina, i kolejno, teoretyczne wydzielenie i krótkie scharakteryzowanie głównego przedmiotu badań, czyli aktu aprobaty. Cechą charakterystyczną tej części teoretycznej jest to, iż Autor dobrze porusza się wśród angielskich i rosyjskich badaczy, którzy przyczynili się najbardziej do rozwoju tego obszaru badań lingwistycznych. Wykład teoretyczny jest perfekcyjnie zorganizowany. Autor, po pierwsze, wychodząc od autentycznych – nie z drugiej ręki – źródeł, pewnie przeprowadza Czytelnika przez historię badań pragmalingwistycznych, główne problemy tych dociekań, pokazując zwłaszcza atrakcyjność tych dociekań dla szerszych badań lingwistycznych. Ten rozdział powinien być przedrukowany i w jakiś sposób upowszechniony, gdyż stanowi

bardzo przystępne opracowanie – przydatne dla studentów nauk humanistycznych, także licealistów – głównych problemów pragmalingwistyki. Po wtóre, w części teoretycznej dr Artur Czapiga, korzystając z dociekań innych badaczy, a zwłaszcza z własnych koncepcji i przemyśleń, funduje, tworzy, rozwija teorię aktów aprobaty - językowego działania, które nie było wcześniej przedmiotem systematycznego opisu.

Recenzowana książka przedstawia – prócz nośnej części teoretycznej - wyniki szeroko zakrojonych badań empirycznych. Autor przeprowadził je na bardzo dobrze wydzielonym korpusie materiałowym, zawierającym setki przykładów z aprobatą. I to jest wielki walor tej rozprawy. Zbudowana w zarysach ogólnych w rozdziale drugim teoria aktu aprobaty, zostaje zweryfikowana, uszczegółowiona w kolejnych rozdziałach teoretycznych. W pracy Czapigi nie ma jałowego teoretyzowania. Każdy wniosek jest wysnuwany na podstawie analizy obfitego materiału. Na podstawie tej analizy przeprowadzono kompetentny wykład w kolejnych rozdziałach o leksykalnych i pragmatycznych wykładnikach aprobaty w języku polskim, angielskim i rosyjskim (rozdziały III i IV) o funkcjach pragmatycznych wypowiedzi aprobatywnych (rozdział V), o dialogiczności aprobaty i strategiach konwersacyjnych (rozdział VI), wreszcie o strukturze makroaktu aprobaty (rozdział VII). Większość obserwacji materiałowych to spostrzeżenia nowe, oryginalne, nieistniejące wcześniej w lingwistyce, bardzo dobrze rozszerzające naszą wiedzę o aprobacie, która – dodajmy - jest częstym aktem mowy zarówno w naszych potocznych kontaktach, jak i w komunikacji oficjalnej czy instytucjonalnej. Wnioski zatem są bardzo przydatne także ze względów praktycznych dla teorii komunikacji i udoskonalania naszego porozumiewania się.

Książka Artura Czapigi jest dużym osiągnięciem naukowym autora. Dobrze wybrał on niebadany wcześniej w lingwistyce problem badawczy, stworzył model aktu mowy nazywanego aprobatą, a na podstawie wielkich badań materiałowych poprawnie wyznaczył i opisał wszystkie czynniki językowe i pragmatyczne (sytuacyjne, intencjonalne, fortunności) determinujące ten akt. Bardzo ważne jest porównanie wyników badań dla trzech języków: polskiego, rosyjskiego i angielskiego. To wszystko jako rzecz oryginalna zostaje w nauce po badaniach rzeszowskiego autora. W moim najgłębszym przekonaniu dzieło spełnia ustawowy wymóg znacznego wkładu autora w rozwój językoznawstwa.

3. Ocena pozostałego dorobku naukowego

Dr Artur Czapiga ma liczący się w polskim środowisku lingwistycznym dorobek naukowy. Dorobek ten jest równomiernie rozwijany. Pan Czapiga ma stały – można rzec - rytm nieustannych badań, ciągle je prowadzi z podziwu godną systematycznością. Rzecz jasna, po doktoracie w związku z osiągnięciem przez Badacza nowych doświadczeń metodologicznych i merytorycznych, ten rozwój jest zwielokrotniony co do liczby i rangi naukowej opracowań. Trzeba tu na pierwszym miejscu wymienić jego monografię traktującą o metaforach odzwierzęcych, które mają odniesienie do człowieka, do jego wad, zalet, cech charakteru, fizjonomii. Książka ta cieszy się wielkim uznaniem w środowisku nie tylko ze względu na charakter konfrontatywny, kiedy badacz porównuje antroponimiczne metafory odzwierzęce

w trzech językach, lecz głównie ze względu na oryginalność spostrzeżeń i wniosków merytorycznych. Badania metafory zostały sprzężone z dociekaniem na temat językowego obrazu świata i teorii pól semantycznych. Habilitant opublikował z tej problematyki kilka artykułów, wśród których wyróżniam **Językowy obraz osła w kulturze polskiej, rosyjskiej i angielskiej, Analiza wybranych elementów pola semantycznego koń (na materiale języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego, Językowy obraz motyla w kulturze polskiej, rosyjskiej i angielskiej**. Jest jeszcze w bibliografii kilka artykułów z tej serii. Zwracam uwagę na powtarzającą się parę język – kultura.

Dorobek naukowy po doktoracie został pomnożony i zdominowany przez opracowania z tekstologii i teorii aktów mowy, czyli pragmalinguistyki. Prócz wysoko ocenionej monografii o aprobacie, na szczególną uwagę zasługuje kilkanaście szkiców, bo wszystkie są – moim zdaniem - cenne, tu tylko wymienię kilka: **Pragmatic Analysis of the Speech Acts of Approval and Disapproval in English, Polish and Russian, Funkcje pragmatyczne leksemu *dobrze, chorośo* i *all right*, Analiza pragmatyczna leksemu *właśnie* i jego odpowiedników w języku rosyjskim i angielskim**. W każdym przypadku znajdujemy tu solidny korpus materiałowy, na podstawie którego Autor wyciąga wnioski gramatyczne (formalne), semantyczne i te dotyczące sensów naddanych, czyli pragmatyczne. Ważna operacja poznawcza mieści się w porównaniu występowania opisywanego elementu w trzech językach. A wszystko poparte obserwacją ogromnego doprawdy materiału. Przykładowo: w artykule traktującym o **właśnie** Autor – wykorzystując nowoczesne metody obserwacji danych internetowych - zanalizował fantastyczną wprost liczbę słów, por. przypis trzeci z artykułu o **właśnie**: „Materiał faktograficzny zaczerpnięty został z różnorodnych gatunkowo tekstów prozatorskich literatury pięknej. Objętość przeanalizowanych tekstów to ponad 2.400 000 słów w każdym języku, czyli około 5.000 stron utworów. (s. 153). Na tej podstawie podał liczby: 2281 użyć w polskim materiale, 1600 w rosyjskim i 5260 w angielskim. I wyciągnął z tego faktu odpowiednie wnioski.

Dr Artur Czapiga przywiązuje wielką wagę do wystąpień w czasie konferencji naukowych. Ogółem głosił referaty na 32 konferencjach, z czego po doktoracie na 19 spotkaniach. To dobrze świadczy o jego potencjale naukowym i docenianiu naukowej dyskusji. Kilka konferencji, w których brał czynny udział, to spotkania zagraniczne.

Po doktoracie współredagował sześć tomów zbiorowych, dwa w języku polskim, cztery w języku rosyjskim. Tomy te analizują w różnych aspektach problematykę komunikacji, tekstu, zdania i słowa (wyrazu). W roku 2013 po uzyskaniu grantu dydaktycznego, co jest niewątpliwym sukcesem, wydał ambitny skrypt: **Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska. Morfologia, składnia zdania pojedynczego**.

Liczne doświadczenia merytoryczne i dydaktyczne uzyskał w czasie kilku naukowych pobytów (stażów) na uniwersytetach na Węgrzech, w Hiszpanii, Australii, Szkocji i w Anglii.

Stwierdzam, że dorobek Habilitanta po doktoracie został merytorycznie pogłębiony, a co do podejmowanych nowych zagadnień istotnie pomnożony. Jest to dorobek liczący się w polskiej i europejskiej lingwistyce. **Po doktoracie Habilitant wykazuje się istotną aktywnością naukową.** Mamy tu zupełnie nową jakość jego naukowych badań.

4. Konkluzja końcowa

Dr Artur Czapiga znacząco rozwinął wiedzę lingwistyczną i kulturową ważną dla trzech filologii: polskiej, rosyjskiej i angielskiej z tekstologii, językowego obrazu świata, badań nad słownictwem, a szczególnie z aktów mowy, czyli pragmalingwistyki.

Zważywszy na całokształt pracy naukowej p. dra Artura Czapigi, i znaczny jej rozwój po doktoracie, zwłaszcza na jego monografię **Leksykalno-pragmatyczne wykładniki aprobaty jako aktu mowy. Na materiale języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego**, Rzeszów 2017, przedstawianą jako osiągnięcie naukowe, **wnioskuje o nadanie drowi Arturowi Czapidze stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie językoznawstwo.**

Rzeszów, 24 października 2017

Kazimierz Ożóg

